บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

การพัฒนาประเทศเพื่อสร้างความเจริญและความสงบสุขให้แก่ประชาชน ชุมชนและสังคมนั้น เป็นนโยบายที่รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยได้ให้ความสำคัญตลอดมาจนถึงปัจจุบัน แต่การสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ดังนั้นงานปราบปรามผู้กระทำผิดของตำรวจจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้วิธีการหลายรูปแบบและหลายวิธีการเพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษตามกฎหมายให้มากที่สุด ทั้งนี้ก็เพื่อความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตร่างกายและทรัพย์สินของประชาชนเป็นหลัก (สำเริง เรืองฤทธิ์, 2536:75)

ตำรวจเป็นองค์กรที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมโดยตรง และมีหน้าที่ระงับทุกข์บำรุงสุขของประชาชน รักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ (พระเทพวิสุทธิเมธี, 2535 : 23) ในอดีตที่ผ่านมา องค์กรตำรวจได้ใช้ยุทธวิธีป้องกัน และแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในลักษณะปิด โดยพยายามทำหน้าที่ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมตามลำพัง โดยไม่จำเป็นต้องขอความร่วมมือจากประชาชนโดยตรง การใช้ยุทธวิธีดังกล่าว ปรากฏว่าทำให้การป้องกันปราบปรามอาชญากรรมไม่ได้ผลเท่าที่ควร (ชิดชัย วรรณสถิตย์, 2528 : 228) แม้ว่าตำรวจได้พยายามเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม โดยการพัฒนาเทคโนโลยีเพิ่มจำนวนตำรวจ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ แต่มิได้แสวงหาความร่วมมือจากประชาชน ผลการปฏิบัติงานของตำรวจที่ปรากฏออกมา

ชัดเจนว่าสถิติคดีอาชญากรรมหาได้ลดลงตามสัดส่วนกับจำนวนตำรวจ เครื่องมือเครื่องใช้และเทคโนโลยีที่เพิ่มขึ้น และในบางพื้นที่กลับมีสถิติคดีอาชญากรรมเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย (ไพรัช พงษ์เจริญ, 2535 : 12)

ภารกิจหน้าที่ของตำรวจในการรักษาความสงบเรียบร้อย และการป้องกันปราบปรามปัญหาอาชญากรรมนั้น หากตำรวจปฏิบัติงานตามลำพัง ย่อมจะทำให้ประสบผลสำเร็จได้น้อยมาก (คณะกรรมการดำเนินงานการประชาสัมพันธ์ งานชุมชนและมวลชนสัมพันธ์, 2534 : 7) การปฏิบัติงานของตำรวจจะได้ผลแค่ไหนนั้นจำเป็นอย่างยิ่ง ต้องอาศัยการสนับสนุน ร่วมมือ ร่วมใจ จากประชาชนที่อยู่รอบข้าง (ไพรัช พงษ์เจริญ, 2535 : 11) และการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาอาชญากรรม เพื่อให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ลำพังเพียงการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจคงไม่อาจปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างแท้จริง จึงจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม (กองวิจัยและวางแผนกรมตำรวจ, 2534 : 117)

ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นของตำรวจทุกยุคทุกสมัยที่จะต้องแสวงหาความร่วมมือจากประชาชนให้ได้มากที่สุด และต้องทำให้ประชาชนเกิดความรัก ความศรัทธา เชื่อถือไว้ใจ และยอมรับ จึงเป็นที่มาของงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ และหน่วยงานตำรวจในแต่ละประเทศก็ได้มีแนวความคิด แนวทางการทำงาน และการพัฒนางานด้านนี้ ค่อนข้างจะหลากหลายและแตกต่างกันไป (ไพรัช พงษ์เจริญ, 2535 : 11)

สำหรับประเทศไทยนั้นทั้งรัฐบาลและกรมตำรวจได้ให้ความสำคัญกับงานด้านนี้มาก จะเห็นได้ว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ได้เน้นการ

ป้องกันอาชญากรรม โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ได้กำหนดนโยบายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของกรมตำรวจ โดยให้ดำเนินการป้องกันแก้ไขปัญหาอาชญากรรมอย่างเด็ดขาดและต่อเนื่อง และมุ่งขยายระบบส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม นั่นคือการให้สังคมเข้าควบคุมสังคมด้วยกันเอง ก็หมายถึงการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจทำการป้องกันอาชญากรรม และนี้คือพื้นฐานของหลักการตำรวจชุมชนสัมพันธ์ (ชาญวุฒิ วัชรพุกก์, พันตำรวจเอก, 2535 : 75)

ในส่วนของกรมตำรวจได้บรรจุแผนสาขาชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ไว้ในแผนกรมตำรวจแม่บท ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2530-2534) โดยได้พยายามมุ่งเน้นทั้งในด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชนกับตำรวจ เพื่อให้ประชาชนเชื่อมั่น ศรัทธา และมีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ การให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการป้องกันตนเอง ครอบครัวและชุมชน จากปัญหาอาชญากรรมและปัญหาสังคมในท้องถิ่น ตลอดจนส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับตำรวจในการป้องกันแก้ไขปัญหา (กองวิจัยและวางแผน กรมตำรวจ, 2529 : 60) และในแผนกรมตำรวจแม่บท ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2535-2539) ก็ได้เน้นงานด้านนี้อย่างต่อเนื่องและกว้างขวางออกไป (ไพรัช พงษ์เจริญ, 2535 : 11)

การป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมจะเกิดประสิทธิภาพได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีผลต่อความ

สำเร็จของโครงการพัฒนาเป็นอย่างมาก (สมชาย กุรสวนสมบัติ, 2526 : 95-102) และ อคิน รพีพัฒน์ (2527 : 101) กล่าวว่าประชาชนต้องมีโอกาสในการร่วมคิดค้นหาสาเหตุของปัญหาตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับวิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2531 : 64) ได้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มาจากเบื้องล่างตั้งแต่เริ่มต้นคิด ตัดสินใจ วางแผน ปฏิบัติการตามแผนงานกิจกรรมที่วางไว้ ซึ่งประชาชนเป็นผู้กำหนดนั้น จะทำให้ประชาชนเกิดความสำนึกว่าตนเองมีความสำคัญ อย่างน้อยก็เกิดมีความรู้สึกว่าตนเองมิใช่คนโง่เขลาในสายตาของเจ้าหน้าที่พัฒนา จะทำให้ประชาชนมีความผูกพันต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการพัฒนาชุมชนมากขึ้น ย่อมทำให้ประชาชนเพิ่มความเอาใจใส่ขึ้นเป็นเงาตามตัว และในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการพัฒนา ประชาชนจะมีลักษณะเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติตามโครงการหรือกิจกรรม และร่วมติดตามประเมินผล (อนุภรณ์ สุวรรณสทิศกร, 2529 : 25)โดยระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่เกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ขนาดของครอบครัว (Kaufman, 1947 : 301) สถานภาพสมรส (อรพินท์ สุทธิพันธ์, 2533 : 11) การเป็นสมาชิกกลุ่มและการเป็นผู้นำกลุ่ม (สกนธ์ จันทร์รักษ์, 2528 : 75)

ปัญหาอาชญากรรม เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกจังหวัดทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดปัตตานี มีปัญหาอาชญากรรมอยู่ในระดับสูง เพราะเป็นจังหวัดหนึ่งของจังหวัดชายแดนภาคใต้ การเกิดอาชญากรรมมีสาเหตุไม่เหมือนกับพื้นที่ส่วนอื่นของประเทศ กล่าวคือเกิดมาจากสาเหตุความแตกต่างทางด้านภาษา ศาสนา

วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี เจตคติ และค่านิยม (วิโรจน์ ราชรักษ์, 2528 : 1) ปัญหาอาชญากรรมในจังหวัดปัตตานี จึงเป็นปัญหาพิเศษที่แตกต่างไปจากจังหวัดอื่น คือมีทั้งปัญหาอาชญากรรมธรรมดาและปัญหาอาชญากรรมที่เกิดจากขบวนการก่อการร้ายในรูปแบบต่าง ๆ (กิตติ รัตนฉายา, 2533 : 44) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมและสร้างความสงบสุขแก่ประชาชน และสังคม ซึ่งกรมตำรวจ และตำรวจภูธรจังหวัดปัตตานีได้ดำเนินงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ตามนโยบายสู่เป้าหมายการปฏิบัติงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์อย่างจริงจังและต่อเนื่องต่อไป

จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์จังหวัดปัตตานี ทั้ง 4 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมคิด การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม และการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล ในการศึกษาครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะตัวแปร เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส ขนาดของครอบครัว การเป็นผู้นำกลุ่ม และการเป็นสมาชิกกลุ่ม การวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 4 ด้านว่าอยู่ในระดับใดและเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 4 ด้าน ว่าจะมีความแตกต่างกันหรือไม่และมีตัวแปรใด ที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนบ้าง รวมทั้งปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการแก้ไขงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์อย่างไร และประชาชนมีส่วนร่วมในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์เพียงไร เพื่อจะนำผลการวิจัยดังกล่าวไปปรับปรุงพัฒนางานชุมชนสัมพันธ์ ให้มีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลในโอกาสต่อไป

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัยดังนี้

1. ความหมายและแนวคิดของงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์

1.1 ความหมายของงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์

ชุมชนสัมพันธ์มาจากการผสมของคำว่าชุมชน (Community) และสัมพันธ์ (Relation) โดยแต่ละคำได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ ดังนี้

ชุมชน (Community) ตามความหมายใน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 275) หมายถึง หมู่ชนหรือกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน

สำหรับ สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์ (2521 : 51) กล่าวว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มชนที่รวมตัวกันอยู่โดยมีความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะโดยอาศัยหลักผูกพันในทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนาเดียวกันก็ตามทำให้แต่ละบุคคลมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น ๆ

โดยสอดคล้องกับ เสถียร เหลืองอร่าม (2518 : 62) ที่ได้อธิบายว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มมนุษย์กลุ่มหนึ่งที่ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในอาณาเขตของภูมิศาสตร์ที่ค่อนข้างแน่นอน และติดต่อกัน มีการดำเนินชีวิตและประเพณีอย่างเดียวกัน

นอกจากนี้ยังมี สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2515:19) ได้ให้คำจำกัดความของชุมชนไว้ว่า ชุมชนประกอบด้วยประชาชน ซึ่งอาศัยอยู่บนพื้นแผ่นดินที่ต่อเนื่องกัน และเป็นผู้ซึ่งมีความสนใจร่วมกันกับผู้อื่นอย่างน้อยหนึ่งอย่างหรือมากกว่าที่เป็นเหตุให้อยู่บนพื้นแผ่นดินนั้น

ส่วน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2520 : 77) ได้อธิบายว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีความคิดไปในทางเดียวกันและสามารถรวมกำลังกันดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกันได้

โอลเซน (Olsen, 1968 : 2) ได้อธิบายว่า ชุมชน หมายถึง องค์กรทางสังคม (Social Organization) อย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่ง และมวลสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ได้ และสามารถแก้ไขปัญหาในชุมชนได้

สำหรับ ดันแฮม (Dunham, 1958 : 2) กล่าวว่าชุมชน หมายถึง กลุ่มมนุษย์กลุ่มหนึ่งตั้งภูมิลำเนาอยู่ในอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่ค่อนข้างแน่นอนและติดต่อกัน และมีส่วนสำคัญของชีวิตทั่ว ๆ ไปอย่างเดียวกัน ดังมองเห็นได้จากมรรยาท ประเพณี ขนบธรรมเนียมและแบบแห่งการพูด

ดังนั้น พอจะสรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน มีความสนใจร่วมกัน และมีการดำเนินชีวิตอย่างเดียวกัน

ส่วน คำว่า สัมพันธ์ (Relation) นั้น วิจิตร อาระกุล (2526 : 9) ให้ความหมายว่าสัมพันธ์ หมายถึง ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วยการผูกพัน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 809)ให้ความหมายไว้ว่า สัมพันธ์ หมายถึง ความผูกพันหรือความเกี่ยวข้อง

เมื่อนำเอาคำว่า "ชุมชน (Community)" และ "สัมพันธ์ (Relation)" มารวมกันเป็น "ชุมชนสัมพันธ์ (Community Relation)" จึงหมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่อยู่ในอาณาเขตเดียวกันและมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้เกิดความผูกพันกันมากยิ่งขึ้น

คณะกรรมการดำเนินงานการประชาสัมพันธ์ชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ กรมตำรวจ (2534 : 7) ได้อธิบายว่า ชุมชนสัมพันธ์ หมายถึง บุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องผูกพันกัน มีแนวความคิดไปในทางเดียวกัน และสามารถรวมกำลังกันดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกันได้ ดังนั้น งานชุมชนสัมพันธ์ในหน้าที่ตำรวจจึงหมายถึงงานที่ตำรวจได้กระทำเพื่อให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหรือชุมชนต่าง ๆ เกิดการรวมตัวกัน มีความสัมพันธ์ ผูกพัน เกี่ยวข้องต่อกันร่วมมือประสานการปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนงานของตำรวจหรือเป็นการดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการ เพื่อให้ตำรวจมีปฏิสัมพันธ์อันดีกับชุมชน มีความเข้าใจปัญหาซึ่งกันและกัน ตลอดจนร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาอาชญากรรมเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในชุมชนหรือสังคมนั้น

ส่วน สวัสดิ์ อมรวิวัฒน์ (2534 : 2) ได้ให้ความหมายของงานชุมชนสัมพันธ์ในหน้าที่ตำรวจคือ กระบวนการสร้างเสริมความเข้าใจที่ดีระหว่างประชาชนกับตำรวจให้ความรู้แก่ประชาชนในการป้องกันตนเอง ครอบครัว และชุมชน และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมและสนับสนุนตำรวจในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติดให้โทษ เด็กและเยาวชนเบี่ยงเบน และอุบัติภัยรวมทั้งปัญหาอื่น ๆ ที่มีในชุมชน โดยตระหนักว่าปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาส่วนรวมของสังคมซึ่งทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือร่วมใจกันทำการป้องกันและแก้ไข

ชาญวุฒิ วัชรพุกก์ (2533 : 76) ได้ให้ความหมายของงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ว่าหมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการแก้ไขปัญหาของอาชญากรรม

สำหรับ แสวง ธีระสวัสดิ์ (2533 : 26) ให้ความหมายว่า งานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ น่าจะหมายรวมถึง ความร่วมมือของประชาชนในชุมชนหรือชุมชนจะเป็นส่วนสนับสนุนงานของตำรวจในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในชุมชน

จากความหมายของงานชุมชนสัมพันธ์ดังกล่าวจึงพอจะกล่าวได้ว่างานชุมชนสัมพันธ์ เป็นงานที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการปฏิบัติงาน คือ ต้องมีความรู้ความเข้าใจในการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน มีความสามารถในการสร้างความเข้าใจอันดีให้เกิดขึ้นระหว่างประชาชนกับประชาชน และระหว่างประชาชนกับตำรวจ รวมทั้งต้องมีทักษะในการเข้าถึงประชาชนเรียนรู้จากประชาชนและให้ประชาชนเรียนรู้จากตำรวจ ฉนั้นงานชุมชนสัมพันธ์จึงเปรียบได้เช่นเดียวกันกับการใช้การศึกษาเพื่อนำไปพัฒนาชุมชน

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับงานชุมชนสัมพันธ์

งานชุมชนสัมพันธ์ในหน้าที่ตำรวจ เป็นแนวความคิดที่มาจากปรัชญาของตำรวจ ที่กล่าวไว้ว่า ตำรวจคือประชาชนและประชาชนคือตำรวจ เป็นการเน้นให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจกับประชาชนนั้น เป็นสิ่งที่ต้องมีพื้นฐานที่ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ ตำรวจจึงต้องธำรงรักษาไว้ ซึ่งสัมพันธภาพอันดีกับประชาชนไว้อย่างสม่ำเสมอ จากวิวัฒนาการของตำรวจในระยะเริ่มแรก บุคคลที่ทำหน้าที่ตำรวจ คือประชาชน

ต่อมาภายหลังจึงได้มีการจัดตั้งตำรวจเป็นทางการเพื่อทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมขึ้นโดยเฉพาะ ตำรวจได้รับการพัฒนามาเรื่อย ๆ จนได้ชื่อว่าเป็นหน่วยงานหลักของสังคมในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และมุ่งเสริมสร้างองค์กรตำรวจในลักษณะปิด พยายามทำหน้าที่ปราบปรามตามลำพังโดยไม่จำเป็นต้องขอความร่วมมือจากประชาชนโดยตรงโดยใช้ยุทธวิธีแบบจารีตประเพณี ซึ่งได้แก่ การตรวจท้องที่ ตู้ยาม การตั้งจุดตรวจ และปราบปรามอาชญากรรม สำหรับการติดต่อสื่อสารกับประชาชนนั้น ก็จะเน้นในเรื่องประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นการติดต่อสื่อสารกับประชาชนในลักษณะทางเดียว จากการใช้ยุทธวิธีดังกล่าว ทำให้การปราบปรามไม่ได้ผลเท่าที่ควร ประชาชนมีความหวาดหวั่นที่จะตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม และได้พยายามช่วยเหลือตัวเองในเบื้องต้น ผู้บริหารงานตำรวจจึงได้ตระหนักถึงความสำคัญของประชาชนที่ต้องเข้ามาร่วมกันในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม (ชิดชัย วรรณสถิตย์, 2527 : 226-228)

ทั้งนี้เพราะการปฏิบัติงานของตำรวจในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมหรือด้านเศรษฐกิจ การเมือง กฎหมาย เทคโนโลยี ทุก ๆ ด้านเหล่านี้มีประชาชนเป็นองค์ประกอบหลักอยู่ด้วยเสมอ (วิสุทธิ์ กิติวัฒน์, 2528 : 53) การตำรวจจึงเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อประชาชน และสังคมมาก (สมเกียรติ อัศวิษณุ, 2525 : 1) เพราะตำรวจคือเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียวที่ติดต่อสัมพันธ์กับประชาชนทุกระดับตลอด 24 ชั่วโมงต่อวัน และ 7 วันต่อสัปดาห์ (ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2530 : 3) ดังนั้น ภารกิจของตำรวจ จึงต้องเกี่ยวข้องผูกพันอยู่กับประชาชน และพฤติกรรมของประชาชนหรือมวลชนในชุมชนเป็นหลัก

งานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ จึงเป็นแนวคิดที่สำคัญที่ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเข้าใจปัญหาของตำรวจ มีสัมพันธภาพที่ดีกับตำรวจ และเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของประชาชนในชุมชนและสังคม ดังนั้นงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์จึงเป็นหลักการที่สำคัญในการที่จะเสริมสร้างความสงบเรียบร้อยของสังคม

จากแนวคิดของงานชุมชนสัมพันธ์นั้น จะเห็นได้ว่าวิธีการต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในการปฏิบัติงาน จะต้องอาศัยวิธีการทางจิตวิทยา การศึกษา สังคมวิทยา และมนุษยวิทยา ซึ่งรวมเรียกว่าพฤติกรรมศาสตร์ กล่าวคือต้องมีการสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนตอบสนองในการเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกัน ปราบปรามและควบคุมปัญหาอาชญากรรม โดยประชาชนต้องตระหนักว่างานเกี่ยวกับปัญหาอาชญากรรมนั้นเป็นหน้าที่ของประชาชนด้วยเช่นกัน มิใช่เป็นหน้าที่ของตำรวจแต่เพียงลำพัง เพราะผลของอาชญากรรมนั้นจะส่งผลต่อประชาชนและสังคม ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้กระบวนการทางการศึกษา คือการแนะนำให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้เกิดความร่วมมือจากประชาชน โดยใช้งานชุมชนสัมพันธ์เป็นสื่อกลาง เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกันแก้ไขปัญหาอาชญากรรมของชุมชนของตนเอง โดยมีเป้าหมายและขั้นตอนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ดังนี้

1.3 งานตำรวจชุมชนสัมพันธ์

งานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ มีเป้าหมายในการดำเนินงานดังนี้ (คณะกรรมการการดำเนินงานการประชาสัมพันธ์ชุมชนและมวลชนสัมพันธ์, 2534 : 44)

1) เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนกับตำรวจ

2) ให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการป้องกันตนเองและชุมชนจากปัญหาอาชญากรรมและปัญหาอื่น ๆ

3) ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

การบริหารงานและการปฏิบัติงานด้านชุมชนสัมพันธ์ของกรมตำรวจ ได้ดำเนินการดังรายละเอียดต่อไปนี้ (คณะกรรมการดำเนินงานการประชาสัมพันธ์ชุมชนและมวลชนสัมพันธ์, 2534 : 24-27)

1) การบริหารงานและการปฏิบัติงานด้านชุมชนสัมพันธ์ในระดับกรมตำรวจ

1.1) คณะกรรมการอำนวยการด้านชุมชนสัมพันธ์

1.1.1) ให้มีคณะกรรมการอำนวยการด้านชุมชนสัมพันธ์ขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อกำหนดนโยบาย แผนงาน ควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณ อำนวยการติดตามผล และประเมินผล

1.1.2) คณะกรรมการอำนวยการ ประกอบด้วย อธิบดีกรมตำรวจ เป็นประธานกรรมการ รองอธิบดีกรมตำรวจ เป็นกรรมการ และผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจหนึ่งท่านเป็นกรรมการ โดยมีหัวหน้าอำนวยการกรมตำรวจ เป็นกรรมการและเลขานุการ ผู้บังคับการกองวิจัยและวางแผน และเลขานุการกรมตำรวจ เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

1.1.3) แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิ ตามความเหมาะสมเป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ เสนอแนะนโยบาย แนวทางดำเนินงานต่อคณะกรรมการอำนวยการ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

1.1.4) ให้ประธานคณะกรรมการอำนวยการด้านชุมชนสัมพันธ์ เรียกประชุมคณะกรรมการและหรือปรึกษาคณะกรรมการตามโอกาสอันควร

1.2) คณะกรรมการดำเนินงานด้านชุมชนสัมพันธ์

1.2.1) ให้มีคณะกรรมการดำเนินงานด้านชุมชนสัมพันธ์ขึ้นคณะหนึ่ง โดยมีผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการของคณะกรรมการอำนวยการ เป็นประธานกรรมการ หัวหน้าอำนวยการกรมตำรวจ จเรตำรวจ และผู้บัญชาการตำรวจตระเวณชายแดน เป็นรองประธานกรรมการ และกรรมการประกอบด้วยหัวหน้าส่วนราชการและผู้ทรงคุณวุฒิในกรมตำรวจ ตามความเหมาะสมโดยมีผู้บังคับการกองวิจัยและวางแผน เป็นกรรมการและเลขานุการ รองผู้บังคับการกองวิจัยและวางแผนเป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

1.2.2) ให้เลขานุการกรมตำรวจ เป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินการด้านประชาสัมพันธ์ในระดับกรมตำรวจ และเป็นโฆษกกรมตำรวจ

2) การบริหารงาน และการปฏิบัติงานด้านชุมชนสัมพันธ์ ของกองบัญชาการตำรวจภูธร 1-4

2.1) ในระดับกองบัญชาการตำรวจภูธร

2.1.1) ให้กองบังคับการอำนวยการเป็นหน่วยปฏิบัติฝ่ายอำนวยการ และกองกำกับการสวัสดิภาพเด็กและประชาชน เป็นหน่วยปฏิบัติงานด้านเด็กและเยาวชนชุมชนสัมพันธ์สามารถจัดชุดปฏิบัติงานชุมชนสัมพันธ์ ตามขีดความสามารถและความจำเป็นลงไปเสริมและช่วยเหลือตำรวจท้องที่ตามลำดับความเร่งด่วนของปัญหา

2.2) ในระดับกองบังคับการตำรวจภูธร

2.2.1) ให้รับผิดชอบในด้านการกำกับดูแล และสนับสนุนการดำเนินการภาคสนามของระดับสถานีตำรวจตลอดจนตรวจสอบติดตามผลการปฏิบัติงาน

2.3) ในระดับกองกำกับการตำรวจภูธรจังหวัด

2.3.1) อาจจัดตั้งเป็นรูปคณะกรรมการขึ้นบริหารงานชุมชนสัมพันธ์ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกเป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการได้ตามความเหมาะสม

2.3.2) ให้จัดชุดปฏิบัติงานชุมชนสัมพันธ์ตามขีดความสามารถและความจำเป็น ลงไปเสริมและช่วยเหลือตำรวจท้องที่ตามลำดับความเร่งด่วนของปัญหา

2.4) ในระดับสถานีตำรวจ

2.4.1) ให้จัดชุดปฏิบัติการชุมชนสัมพันธ์ โดยให้หัวหน้าหน่วยเป็นผู้รับผิดชอบ และจัดให้มีข้าราชการตำรวจระดับสัญญาบัตรหนึ่งนาย เป็นหัวหน้าชุดปฏิบัติการโดยมีข้าราชการตำรวจระดับต่ำกว่าสัญญาบัตรอีก 10 นาย เป็นเจ้าหน้าที่

2.4.2) ให้งานชุมชนสัมพันธ์นี้อยู่ในสายงานป้องกันอาชญากรรม หรือในความรับผิดชอบของสารวัตรป้องกันปราบปรามหรือสารวัตรปกครองป้องกัน สำหรับสถานีตำรวจระดับสารวัตรใหญ่

การจัดระบบการบริหารงานและการปฏิบัติงานชุมชนสัมพันธ์ของกรมตำรวจมีสายงานดังรายละเอียดในภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 แผนภูมิการจัดระบบการบริหารงานและการปฏิบัติงานชุมชนสัมพันธ์ของกรมตำรวจ

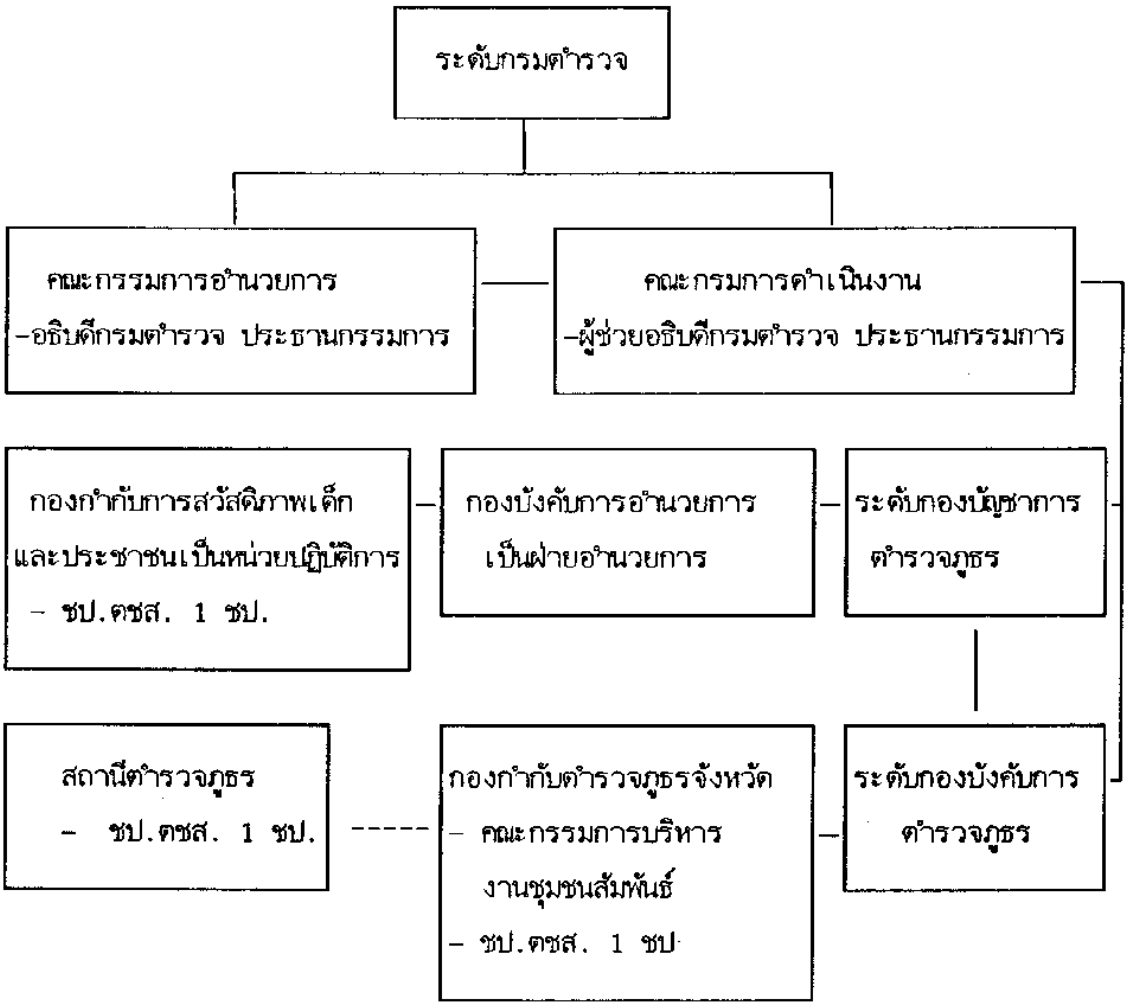

การเลือกพื้นที่เป้าหมาย (คณะกรรมการดำเนินงานการประชาสัมพันธ์ ชุมชนและมวลชนสัมพันธ์, 2534 : 39)

1) การเลือกพื้นที่เป้าหมายในการปฏิบัติงานชุมชนสัมพันธ์ อาจพิจารณาเป้าหมายที่มีลักษณะชุมชนตามลำดับดังนี้

1.1) ชุมชนตามความผูกพันด้านจิตใจ (Attachment Community) ได้แก่ ชุมชนที่มีประชาชนมีความรู้สึกผูกพันกับพื้นที่ มีความเต็มใจที่จะเข้ามาอยู่ในชุมชนนั้น ๆ อย่างมั่นคง

1.2) ชุมชนตามผลประโยชน์ร่วมกัน (Interest Community) ได้แก่ การรวมตัวเป็นชุมชนขึ้นมาจากการมีผลประโยชน์อย่างเดียวกันร่วมกัน โดยไม่คำนึงถึงสภาพภูมิศาสตร์หรือบริเวณที่มีขอบเขตอย่างเล็ก

1.3) ชุมชนสภาพพื้นที่ (Torritorial Community) ได้แก่ พื้นที่ที่ประชาชนอาศัยอยู่ในขอบเขตเดียวกัน โดยสภาพทางภูมิศาสตร์ หากประชาชนพักอาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณดังกล่าว ก็ถือว่าอยู่ในชุมชนนั้น

2) นอกจากการเลือกพื้นที่เป้าหมายตามลักษณะชุมชนดังกล่าวมาแล้ว เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของชุมชนสัมพันธ์อย่างแท้จริง จำเป็นจะต้องมีการวิเคราะห์พื้นที่ในแง่ของปัญหาอาชญากรรม และปัญหาอื่น ๆ ประกอบ ดังนี้

2.1) การวิเคราะห์ปัญหาอาชญากรรม

โดยการพิจารณาสถิติคดีที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป้าหมายว่ามีความถี่ และสร้างความเดือดร้อนให้แก่ชุมชนเป้าหมายมากน้อยเพียงใด ถ้ามีความถี่ทางอาชญากรรมสูง และประชาชนมีความหวาดหวั่นที่จะตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมมาก ชุมชนนั้นถือว่า เป็นพื้นที่ซึ่งจะต้องนำงานชุมชนสัมพันธ์เข้าไปปฏิบัติเป็นการเร่งด่วน

2.2) การวิเคราะห์ปัญหาความเดือดร้อน

โดยการรับฟังการร้องเรียนของประชาชน สื่อมวลชน หรือจะส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปสำรวจปัญหาต่าง ๆ ของประชาชนในชุมชนเป้าหมาย โดยเฉพาะถ้าเป็นปัญหาความเดือดร้อนเกี่ยวกับอาชญากรรมจำเป็นต้องแสวงหาข้อเท็จจริงให้ปรากฏอาชญากรรมประเภทใดก่อความเดือดร้อนบริเวณใด ปัญหาอยู่จุดใด อย่างไร

2.3) การพิจารณาปัญหาความเร่งด่วนบางประการที่จำเป็นต้องดำเนินงานชุมชนสัมพันธ์

การพิจารณาอาจไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงปัญหาอาชญากรรม หรือปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในชุมชน เนื่องจากบางกรณีอาจเป็นงานนโยบายสำคัญ หรือเป็นงานเฉพาะหน้าหรือมีปัญหาอาชญากรรมทำให้กระทบกระเทือนขวัญของประชาชน ซึ่งกรณีเหล่านี้มีความจำเป็นต้องใช้งานชุมชนสัมพันธ์เข้าไปคลี่คลายปัญหาโดยฉับพลัน

3) กล่าวโดยสรุป พื้นที่ส่วนใหญ่ที่จะถูกเลือกเป็นเป้าหมายในการดำเนินงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ มีสภาพดังนี้

3.1) ชุมชนที่เป็นพื้นที่ที่มีปัญหาอาชญากรรมสูง ประชาชนได้รับความเดือดร้อนเป็นอันมาก

3.2) ชุมชนที่เป็นฝ่ายธุรกิจล่อแหลมต่อการเกิดอาชญากรรม

3.3) ชุมชนแออัดที่มีประชาชนผู้มีรายได้น้อยรวมกันอยู่

3.4) พื้นที่ซึ่งมีปัญหาพิเศษ หรือมีปัญหาเร่งด่วนซึ่งเป็นนโยบายที่ต้องสร้างศรัทธาจากประชาชน หรือปัญหาอาชญากรรมที่กระทบกระเทือนขวัญของประชาชน

สำหรับขั้นตอนงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์นั้น แบ่งเป็น 7 ขั้นตอน (กองวิจัยและวางแผน กรมตำรวจ, 2534 : 46-56) ดังนี้

ขั้นที่ 1 การพบปะเยี่ยมเยียนและร่วมกิจกรรม

มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานชุมชนสัมพันธ์ ได้รู้จักคุ้นเคยและเป็นที่ยอมรับของผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ สร้างความสัมพันธ์อันดี เพื่อให้เกิดความร่วมมือจากประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วม สนับสนุนในงานชุมชนสัมพันธ์ต่อไป

ขั้นที่ 2 การศึกษาชุมชนและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน

มีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ รู้จัก และเข้าใจสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของชุมชน อันเป็นพื้นฐานของการวางแผน การตัดสินใจ และดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชนได้อย่างเหมาะสม

ขั้นที่ 3 การประชุมวางแผนงานร่วมกับผู้นำชุมชนและประชาชน

มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจปัญหาเนื้อหาสาระ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการเลือกตัดสินใจและวางแผน อันเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงานและรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อระดมสมอง และเป็นการหารือร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานชุมชนสัมพันธ์ ผู้นำชุมชน และประชาชนเพื่อการกำหนดนโยบาย แนวทาง แผนการปฏิบัติงาน และกิจกรรมที่เหมาะสม รวมทั้งเงื่อนไขการสนับสนุนการปฏิบัติงานชุมชนสัมพันธ์

ขั้นที่ 4 การเตรียมการจัดระบบงานและประเมินความพร้อม

มีวัตถุประสงค์เพื่อการสำรวจความพร้อมของบุคลากรที่จะไปปฏิบัติงาน การประเมินความพร้อมทางด้านจัดระบบ

งาน การมอบหมายและแบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบ การจัดขั้นตอนการปฏิบัติงานและการประสานงานระหว่างบุคลากรขององค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ

ขั้นที่ 5 การแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเองและชุมชน

มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการป้องกันตนเองและชุมชน จากปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติดให้โทษ อุบัติภัยและปัญหาอื่น ๆ โดยให้ประชาชนในชุมชนได้ทราบถึงที่มาและสาเหตุของปัญหา และสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของชุมชน อีกทั้งแนวทางในการแก้ไขปัญหา และให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ขั้นที่ 6 การจัดระบบประสานความร่วมมือระหว่างประชาชนกับตำรวจ

มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและตำรวจมีการประสานงานที่ดี ซึ่งแต่ละฝ่ายต้องมีความรู้ความเข้าใจ และเห็นชอบกับการประสานงาน และดำเนินการตามกระบวนการดังกล่าวอย่างจริงจัง ดังนั้นประชาชนกับตำรวจจึงต้องเข้ามีส่วนร่วมในการพิจารณา และจัดวางระบบประสานความร่วมมือที่ดีและมีประสิทธิภาพประสิทธิผลสูงสุด

ขั้นที่ 7 การติดตามประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข

เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการทำงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะได้เริ่มจัดระบบงานให้ดีต่อไป ซึ่งจะทำให้ทราบปัญหาและข้อมูลต่าง ๆ และนำมาประเมินวิเคราะห์ โดยเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานชุมชนสัมพันธ์ร่วมติดตามประเมินผลกับผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชน

ผู้วิจัยจึงได้นำลำดับขั้นตอนงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ทั้ง 7 ขั้นตอนดังกล่าวซึ่งมีความสอดคล้องและสามารถนำมาใช้ใน

กระบวนการทางการศึกษาที่แบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอน คือ การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดวัตถุประสงค์ การกำหนดเนื้อหาและวิธีการ การปฏิบัติการ การประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไข

การเปรียบเทียบกระบวนการทางการศึกษาและลำดับขั้นตอนงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ได้ดังนี้

1) การวิเคราะห์ปัญหา คือ การพบปะเยี่ยมเยียนประชาชน และศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาชุมชนในงานชุมชนสัมพันธ์

2) การกำหนดวัตถุประสงค์ คือ การประชุมวางแผนร่วมกับผู้นำชุมชน และประชาชน

3) การกำหนดเนื้อหาและวิธีการ คือ การจัดระบบงานและประเมินความพร้อมในงานชุมชนสัมพันธ์

4) การปฏิบัติการ คือ การแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเองและชุมชน และการจัดประสานความร่วมมือระหว่างประชาชนกับตำรวจ

5) การประเมินผล คือ การติดตามประเมินผลงานชุมชนสัมพันธ์

6) การปรับปรุงแก้ไข คือ การปรับปรุงแก้ไขงานชุมชนสัมพันธ์ หลังจากที่ได้ประเมินผลเรียบร้อยแล้ว

ดังนั้น พอจะสรุปได้ว่า งานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ คือ การใช้กระบวนการทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนใช้การพัฒนาทางการศึกษานำการปราบปรามอาชญากรรม โดยการมีส่วนของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์นั่นเอง

JOHN F. KENNEDY LIBRARY
PRINCE OF SONGKLA UNIVERSITY
PATTANI, THAILAND

2. ความหมาย แนวความคิด และทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.1 ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการศึกษาความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนจากนักวิชาการสาขาต่าง ๆ นั้น แต่ละท่านได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

กรรณิกา ชมดี (2524 : 11) อธิบายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกชนหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้าร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการโดยกระทำผ่านองค์การ เพื่อให้บรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

สำหรับ ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 25) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม พิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง และการที่สามารถที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อแก้ปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ส่วน เสน่ห์ จามริก และคณะ (2524 : 20) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังอาจเป็นการฟื้นฟูพื้นฐานความมั่นคงสำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในบั้นปลาย และได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเริ่มต้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมของแต่ละคนมีประโยชน์เกี่ยวข้องและสนใจเป็นเรื่อง ๆ ไป ข้อสำคัญกิจกรรมเหล่านั้นต้องสัมพันธ์กับความต้องการและปัญหาของประชาชน

ACC. No. 122367
DATE RECEIVED 12 ต.ค. 2537
CALL No.

อคิน รพีพัฒน์ (อ้างถึงใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527 : 20) ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้ค้นคิดปัญหา เป็นผู้ที่ทำทุกอย่าง ไม่ใช่เรากำหนดไปให้ว่าประชาชนเข้ามาร่วมมือในเรื่องใดเรื่องหนึ่งทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่คิดขึ้นมา

โดยสอดคล้องกับความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนของ สุจินต์ ดาววีระกุล (2527 : 18) ที่กล่าวไว้ว่าเป็นกระบวนการที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อตัวประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อตัวเองและมีส่วนดำเนินการ เพื่อให้บรรลุดังที่ปรารถนาหรือตั้งไว้ ทั้งนี้ต้องมิใช่เป็นการกำหนดกรอบความคิดจากคนภายนอก

สำหรับนักวิชาการชาวต่างประเทศได้อธิบายถึงความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้คือ เบอร์นาร์ด (Bernard, 1958 : 142) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงการแสดงออกถึงปฏิกริยาทางสังคม (Social Interaction) ต่อการร่วมในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation)

ส่วน เออร์วิน (Erwin, 1976 : 138) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง เป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของประชาชนใช้ความคิดสร้างสรรและความชำนาญของประชาชนแก้ไขปัญหาร่วมกับวิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

จากความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามที่นักวิชาการแต่ละท่านได้อธิบายไว้ข้างต้น พอจะสรุปได้ว่าการมี

ส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกของประชาชน ในการมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน เพื่อให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนา โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ให้เกิดประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันและแก้ไข ปัญหาอาชญากรรมและปัญหาอื่น ๆ ในหมู่บ้านชุมชนของตนเองและสร้างเสริมความสงบสุขแก่สังคม

2.2 แนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่ดำเนินอย่างต่อเนื่อง (พัฒน์ บุญยรัตพันธ์, 2517 : 145) ซึ่งเป็นไปตามรูปแบบและขั้นตอนการมีส่วนร่วมดังนี้ (ไพรัตน์ เดชะรินทร์, 2526 : 6)

1) ร่วมศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหา

2) ร่วมคิดหารูปแบบและวิธีการเพื่อแก้ไขและลดปัญหา

3) ร่วมวางนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหา

4) ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ

6) ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน

7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย

8) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการ

สำหรับ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527 : 10) ได้สรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 4 ขั้นตอนคือ

1) ร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา

2) ร่วมในการวางแผนดำเนินงาน

3) ร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน

4) ร่วมในการติดตามและประเมินผล

ส่วน กรรณิกา ชมดี (2524 : 13) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมเป็น 10 รูปแบบคือ

1) การมีส่วนร่วมประชุม

2) การมีส่วนร่วมออกเงิน

3) การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ

4) การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ

5) การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์

6) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน

7) การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค

8) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม

9) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน

10) การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

นอกจากนี้ อคิน รพีพัฒน์ (2527 : 10) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนรวม ออกเป็น 4 ประการคือ

1) ร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข

2) ร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา

3) ร่วมปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน

4) ร่วมประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

โดยใกล้เคียงกับรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ อนุภรณ์ สุวรรณสทิศกร (2529 : 25) ได้แบ่งไว้ 4 ขั้นตอนคือ

1) การมีส่วนร่วมคิด

2) การมีส่วนร่วมตัดสินใจ

3) การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามโครงการ

4) การมีส่วนร่วมติดตาม และประเมินผล

ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ดังนี้ (นิรันด์ จงวุฒิเวศย์, 2527 : 186)

1) ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วมคิด

2) ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วมตัดสินใจ

3) ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมปฏิบัติตามโครงการ

4) ประชาชนต้องมีส่วนร่วมติดตาม และประเมินผล

การที่ประชาชนจะตัดสินใจเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยตลอดนั้น ต้องมีความสัมพันธ์กับตัวแปรดังต่อไปนี้ (Rogers and Shoemaker, 1971 : 316)

1) ความรู้เกี่ยวกับความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลง

2) การชักจูงและการประเมินผล การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจ

3) การตัดสินใจที่จะยอมรับหรือปฏิเสธ อันมีผลมาจากการประเมิน

4) การสื่อสารเกี่ยวกับการตัดสินใจ

5) การกระทำจากการตัดสินใจ

จากความหมายและแนวความคิด การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า งานด้านวิจัยชุมชนสัมพันธ์นั้น เป็นกิจกรรมหนึ่งของการพัฒนาที่ได้ให้ความรู้แก่ประชาชน เพื่อให้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อประชาชนและชุมชนของตนเอง และเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมด้วยความเต็มใจ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

1) การมีส่วนร่วมคิด

2) การมีส่วนร่วมตัดสินใจ

3) การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม

4) การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล

2.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participation Theory)

แคสเพอร์สัน และไบรท์บาท (Kasperson & Breitbat, 1969 : 3-1) ได้เสนอแนวความคิดว่าการมีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมนั้น มีมาตราวัด 3 ประการคือ

1) การกระทำโดยแต่ละบุคคล มิใช่เป็นการกระทำโดยกลุ่ม อาจจะทำให้การวิเคราะห์หรือได้ข้อสรุปที่ไม่ถูกต้อง เพราะการแสดงออกของแต่ละบุคคลในกระบวนการมีส่วนร่วมนั้นจะเห็นได้ถึงค่านิยม ความรับรู้ และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล กล่าวคือ กริยาที่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมก็คือ กริยาที่แสดงต่อผลของการกระทำนั้นโดยตรงของแต่ละบุคคล

2) ความหนาแน่นของการกระทำ ซึ่งแสดงออกโดยการร่วมกระทำที่บ่อยครั้ง ระยะเวลาของกิจกรรมที่ยาวนานหรือมีความผูกพันและมีแรงจูงใจในการกระทำ

3) คุณภาพของการเข้าร่วม ซึ่งดูจากผลและผลกระทบของการกระทำในเบื้องแรก เช่น ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การเปิดกว้างยอมรับความสามารถและความคิดเห็น มีการประเมินผล

จากทฤษฎีการมีส่วนร่วม พอจะสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนคือพฤติกรรมที่แสดงออกต่อกิจกรรมต่าง ๆ โดยตรงของแต่ละบุคคล โดยเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นบ่อยครั้ง ตลอดระยะเวลาของการดำเนินกิจกรรม ซึ่งแสดงออกในรูปของความรับผิดชอบ ร่วมตัดสินใจ ร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม และร่วมติดตามผลและประเมินผล อันเป็นพฤติกรรมของประชาชน

ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (Social Action Theories)

สุทธิพงศ์ แสงมณี (2524 : 31) ได้กล่าวอ้างถึงทฤษฎีการกระทำทางสังคมของ รีดเดอร์ Reeder, 1968 : 131) ซึ่งเป็นผู้ได้รวบรวมกลุ่มของปัจจัยซึ่งเป็นสาเหตุทำให้มนุษย์กระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นทฤษฎีเพื่ออธิบายถึงการกระทำทางสังคม (Social Action) ว่าการกระทำของมนุษย์ในเรื่องใด ๆ ก็ตามที่ขึ้นอยู่กับกลุ่มปัจจัยซึ่งมีอยู่ด้วยกันหลายประการ ได้แก่

1) เป้าประสงค์ (Goals)

2) ความเชื่อ (Belief Orientation)

3) ค่านิยม (Value Standard)

4) นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี (Habits and Customs)

5) ความหมายและปทัสถาน (Expectations and Norms)

6) ข้อผูกพัน (Commitment)

7) แรงเสริม (Forces)

8) โอกาส (Opportunity)

9) ความสามารถ (Ability)

10) การสนับสนุน (Support)

จากทฤษฎีที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า การกระทำทางสังคมนั้นสามารถจูงใจ หรือสนับสนุนให้บุคคลหรือประชากรมีส่วนร่วมในการกระทำกิจกรรมร่วมกัน จึงสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ย่อมเป็นการกระทำทางสังคมประการหนึ่งด้วย

ทฤษฎีบทบาท (Role Theory)

บิดเดลและโทมัส (Biddle and Thomas, 1966 : 96) กล่าวว่า ในสังคมหนึ่ง ๆ นั้น ประกอบด้วยตำแหน่งต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน โดยบุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งเหล่านั้น จะมีบทบาทแตกต่างกัน แต่ละบุคคลจะมีบทบาทหลายอย่างขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจสังคม รวมทั้งกฎระเบียบ สังคม และวัฒนธรรม ที่แต่ละสังคมได้กำหนดไว้ โดยแต่ละบทบาทบุคคลเผชิญกับความคาดหวังต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ต้องแสดงออก ความคาดหวังเหล่านี้อาจจะกำหนดจากปทัสถานทางสังคม กลุ่มบุคคลหรือชนชั้น ดังนั้นพฤติกรรมของบุคคล จึงมิได้ขึ้นอยู่กับสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม แต่เพียงอย่างเดียว หากขึ้นอยู่กับความคาดหวังของบุคคลอื่น ๆ ในสังคมด้วย

พอจะสรุปได้ว่า การที่แต่ละบุคคลจะแสดงพฤติกรรมทางสังคมนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับบทบาททางเศรษฐกิจ และสังคม ดังนั้นการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์นั้น

ขึ้นอยู่กับบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมของเขา คือ เพศ อายุ รายได้ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส การเป็นสมาชิกกลุ่ม และการเป็นผู้นำกลุ่ม ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยของทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศปรากฏผลของการวิจัยดังนี้

3.1 งานวิจัยในประเทศ

จากการศึกษาของกรมการพัฒนาชุมชน (2519 : 17) ได้ศึกษาโครงการสารภี ตำบลข้วมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ บุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีรายได้ครอบครัวต่อปีสูง เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากกว่าผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า

รวมทั้งการศึกษาของ อ้งคณา อาตมียนันท์ (2529 : บทคัดย่อ) ซึ่งได้ศึกษาบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการส่งเสริมการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม : กรณีโครงการพัฒนาชนบท แควระบม-สียัด พบว่าชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนาดังนี้

1) ร่วมค้นหาปัญหา วิเคราะห์สาเหตุ พิจารณาแนวทางแก้ไขปัญหา

2) ร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ไข และวางโครงการแก้ไขปัญหา

3) ร่วมปฏิบัติตามโครงการ

4) ร่วมในการรับผลประโยชน์ของโครงการ

5) ร่วมประเมินผลโครงการ

จากการศึกษาของ อนุภรณ์ สุวรรณสทิศกร เรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลต่อโครงการสร้างงานในชนบท (กสช.) ปี 2528 อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น (2529 : 25) พบว่า ประชาชนมีลักษณะเข้ามีส่วนร่วมดังนี้

1) ร่วมคิด

2) ร่วมตัดสินใจ

3) ร่วมปฏิบัติตามโครงการ

4) ร่วมติดตามและประเมินผล

ส่วนลัดดาวัลย์ อนุกูล (2522 : 40) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยบางประการที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมในกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ของสตรีอาสาสมัคร ผลการศึกษาพบว่า ผู้มีอายุมากและรายได้ในขั้นดี ใช้เวลาเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครสังคมสงเคราะห์ได้มากกว่าผู้มีอายุน้อยและรายได้ต่ำ

สำหรับ สมนึก ปัญญาสิงห์ (2524 : 2) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในอำเภอศรีประจันต์ อำเภอสามชุก และอำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าระดับการศึกษา มีผลต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้ประสบความสำเร็จได้

อาสาฟิห์ เกษมทรัพย์ (2524 : 28) ได้ศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียนชุมชนของผู้ปกครองในเขตอำเภอบางมูลนาค จังหวัดพิจิตร พบว่า ผู้ปกครองที่มีรายได้สูง มีส่วนร่วมกิจกรรมโรงเรียนชุมชนมากกว่าผู้ปกครองที่มีรายได้

ต่ำ และผู้ปกครองที่เป็นผู้นำท้องถิ่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนชุมชนมากกว่าผู้ปกครองที่ไม่ได้เป็นผู้นำท้องถิ่น

โดยสอดคล้องกับ ฉอ้าน วุฒิกรรมรักษา (2526 : 109-113) ได้ศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสร้างงานในชนบทศึกษาเฉพาะกรณีโครงการที่ได้รับรางวัลดีเด่นของตำบลคุ้งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่าเพศชาย มีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง

จากการศึกษาของ อารยา วัฒนกิจ (2526 : 39) ซึ่งได้ทำการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในเขตอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่า ผู้ปกครองที่มีรายได้สูง มีความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของศูนย์ การเป็นสมาชิกกลุ่ม มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

สำหรับ สกนธ์ จันทรักษ์ (2528 : 63-71) ได้ศึกษาปัจจัยบางประการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนจังหวัดตรัง พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นหรือเคยเป็นผู้นำ จะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล

รวมทั้ง อรพินท์ สุทธิพันธ์ (2533 : 71) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรในกิจกรรม เพื่อเพิ่มพูนรายได้ พบว่า ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมของกลุ่มแม่บ้านในกิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนรายได้

3.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

จากการศึกษาของ ฮาโรลด์ (Harold, 1949 : 160)

เรื่องชุมชนในประเทศไทย พบว่า อายุ การศึกษา ขนาดของครอบครัว รายได้ มีความสัมพันธ์กับระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ส่วน เมย์ (May, 1951 : 127) ได้ทำการศึกษาเรื่องความแตกต่างของบุคคลในชนบทสี่แห่งเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางสังคม พบว่า การมีส่วนร่วมของบุคคลนั้นมีปัจจัยเกี่ยวข้องคือ สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำ จะเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนน้อยกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูง

สำหรับ แอนเดอร์สัน (Anderson, 1952 : 198) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมทางสังคมที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งในมลรัฐนิวยอร์ค พบว่า การศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางสังคม

ในทำนองเดียวกัน บราวน์ (Brown, 1953 : 591) ได้ศึกษาเรื่องผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมอย่างแข็งขันและไม่แข็งขัน มักมีฐานะแตกต่างกันออกไป คือ บุคคลที่มีรายได้สูง และมีการศึกษาสูงมักจะเข้าร่วมกิจกรรมอย่างแข็งขันมากกว่าบุคคลที่มีรายได้ต่ำและการศึกษาต่ำ

ส่วน บรูเนอร์ (Bruner, 1959 : 120) ได้ทำการสรุปผลการวิจัยของนักวิชาการหลายท่านเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางสังคมพบว่า มีตัวแปรมากมาย เช่น ขนาดของครอบครัว อายุ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม

รวมทั้ง เนลสันและเวอร์เนอร์ (Nelson and Verner, 1960 : 252) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางสังคมและ

องค์การที่เป็นทางการ ได้ชี้ให้เห็นว่าสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมมักจะเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาสูง รายได้สูง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น พบว่า มีตัวแปรหลายตัวที่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ แต่ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรอิสระที่จะใช้ในการศึกษา คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส ขนาดของครอบครัว การเป็นสมาชิกกลุ่ม การเป็นผู้นำกลุ่ม และผู้วิจัยได้แบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 4 ด้าน เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้คือ

1. ด้านการมีส่วนร่วมคิด ได้แก่ การพบปะเยี่ยมเยียนและร่วมกิจกรรม รวมทั้งการศึกษาชุมชนและวิเคราะห์ปัญหาชุมชนในงานตำรวจชุมชมสัมพันธ์

2. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ ได้แก่ การประชุมวางแผนงาน และการเตรียมการจัดระบบงานและประเมินความพร้อมในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์

3. ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม ได้แก่ การปฏิบัติกิจกรรมแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเอง และชุมชนและการจัดประสานความร่วมมือระหว่างประชาชนกับตำรวจในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์

4. ด้านการมีส่วนร่วมติดตาม ประเมินผล ได้แก่ การมีส่วนร่วมติดตาม ประเมินผล ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในงานตำรวจรวจชุมชนสัมพันธ์ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

กรอบแนวความคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

ในการศึกษาการมีส่วนของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ที่จะให้ประสบความสำเร็จ และบรรลุวัตถุประสงค์ในการวิจัยนั้น จะต้องประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญของประชาชน โดยผู้วิจัยได้กำหนดให้ลักษณะของประชาชนเหล่านี้ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส ขนาดของครอบครัว การเป็นสมาชิกกลุ่ม การเป็นผู้นำกลุ่มย่อมสัมพันธ์กันกับระดับการมีส่วนร่วมในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ทั้ง 4 ด้าน ซึ่งเป็นตัวแปรตาม ได้แก่ การมีส่วนร่วมคิด การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล ซึ่งจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวแล้ว จึงสรุปได้ว่าประชาชนที่มีความแตกต่างกัน ในด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส ขนาดของครอบครัว การเป็นสมาชิกกลุ่มและการเป็นผู้นำกลุ่ม จะมีผลทำให้ระดับการมีส่วนร่วมในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์แตกต่างกัน ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

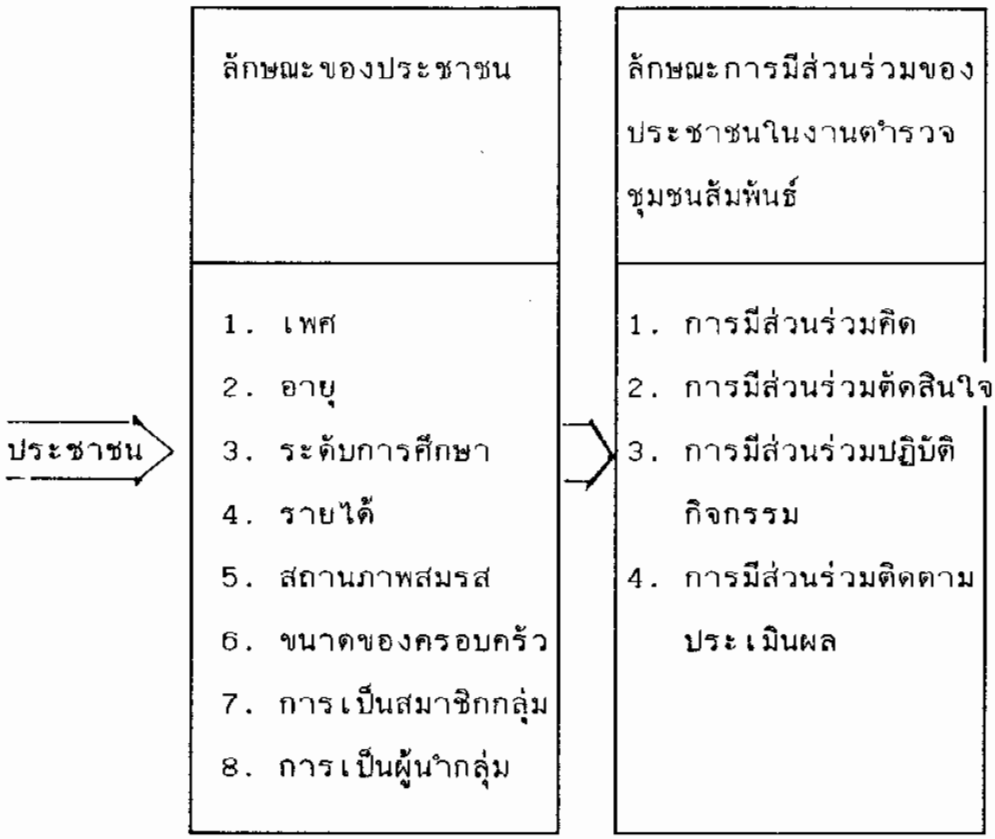

วัตถุประสงค์

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ มีวัตถุประสงค์ 4 ข้อ ดังนี้

1. ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ทั้ง 4 ด้านคือ
   - 1.1 ด้านการมีส่วนร่วมคิด
   - 1.2 ด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ
   - 1.3 ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรม
   - 1.4 ด้านการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล

2. ศึกษาเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ทั้ง 4 ด้าน ตามตัวแปรอิสระได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส ขนาดของครอบครัว การเป็นสมาชิกกลุ่ม การเป็นผู้นำกลุ่ม

3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนซึ่งเป็นตัวแปรอิสระได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส ขนาดของครอบครัว การเป็นสมาชิกกลุ่ม การเป็นผู้นำกลุ่มกับการมีส่วนร่วมในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ทั้ง 4 ด้าน

4. ศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ทั้ง 4 ด้าน

สมมติฐาน

ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ดังนี้

1. ประชาชนที่มีเพศต่างกัน จะมีส่วนร่วมในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ทั้ง 4 ด้านแตกต่างกันคือ

   1.1 ด้านการมีส่วนร่วมคิด

   1.2 ด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ

   1.3 ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรม

   1.4 ด้านการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล

2. ประชาชนที่มีอายุต่างกัน จะมีส่วนร่วมในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ทั้ง 4 ด้านแตกต่างกัน

3. ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน จะมีส่วนร่วมในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ทั้ง 4 ด้านแตกต่างกัน

4. ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน จะมีส่วนร่วมในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ทั้ง 4 ด้านแตกต่างกัน

5. ประชาชนที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน จะมีส่วนร่วมในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ทั้ง 4 ด้านแตกต่างกัน

6. ประชาชนที่มีขนาดของครอบครัวต่างกัน จะมีส่วนร่วมในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ทั้ง 4 ด้านแตกต่างกัน

7. ประชาชนที่มีสภาพการเป็นสมาชิกกลุ่ม และไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม จะมีส่วนร่วมในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ทั้ง 4 ด้านแตกต่างกัน

8. ประชาชนที่มีสภาพการเป็นผู้นำกลุ่ม และไม่เป็นผู้นำกลุ่ม จะมีส่วนร่วมในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ทั้ง 4 ด้านแตกต่างกัน

9. เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส ขนาดของครอบครัว การเป็นสมาชิกกลุ่ม การเป็นผู้นำกลุ่มของประชาชน จะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ทั้ง 4 ด้าน

ความสำคัญและประโยชน์

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้

1.1 ทำให้ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ทั้ง 4 ด้าน คือ 1) ร่วมคิด 2) ร่วมตัดสินใจ 3) ร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม 4) ร่วมติดตามประเมินผล

1.2 ทำให้ทราบถึงความแตกต่าง ของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ตามตัวแปรอิสระ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส ขนาดของครอบครัว การเป็นสมาชิกกลุ่ม และการเป็นผู้นำกลุ่ม

1.3 ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของประชาชน ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระกับการมีส่วนร่วมในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์

1.4 ทำให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์

2. ด้านการนำไปใช้

ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนางานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ดังนี้

2.1 เพื่อกำหนดนโยบายหรือวางแผนการปฏิบัติงานชุมชนสัมพันธ์ให้เหมาะสม และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2 เพื่อการฝึกอบรมและสัมมนาระหว่างผู้รับผิดชอบผู้บริหารโครงการ นักวิชาการ ผู้ปฏิบัติงานชุมชนสัมพันธ์ประชาชนที่เกี่ยวข้องให้มีความเข้าใจที่ดีต่อกันให้มีความรู้ในการป้องกันตนเองและชุมชน รวมทั้งให้ประชาชนมีส่วนร่วมและสนับสนุนตำรวจในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมและปัญหาอื่น ๆ ในชุมชนสังคม

2.3 การจัดระบบประสานร่วมมือของหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐเอกชน และประชาชนกับตำรวจให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรเป้าหมาย คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมายของงานชุมชนสัมพันธ์ ตำรวจภูธรจังหวัดปัตตานี ประจำปี 2535 จำนวน 1,995 ครัวเรือน จาก 20 หมู่บ้าน 18 ตำบล 5 อำเภอ และ 3 กิ่งอำเภอ จังหวัดปัตตานี ดังรายละเอียดในตาราง 1

2. ตัวแปรที่จะศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่

2.1.1 เพศ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

2.1.1.1 ชาย

2.1.1.2 หญิง

2.1.2 อายุ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

2.1.2.1 ต่ำกว่า 30 ปี

2.1.2.2 30-44 ปี

2.1.2.3 45 ปีขึ้นไป

2.1.3 ระดับการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม

2.1.3.1 ต่ำกว่า ป.4

2.1.3.2 ป.4-ป.6

2.1.3.3 สูงกว่า ป.6

2.1.4 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม

2.1.4.1 ต่ำกว่า 6,120 บาท

2.1.4.2 6,120-7500 บาท

2.1.4.3 สูงกว่า 7,500 บาท

2.1.5 สถานภาพสมรส แบ่งเป็น

2.1.5.1 โสด

2.1.5.2 หม้าย,หย่าร้าง

2.1.5.3 สมรสและอยู่ด้วยกัน

2.1.6 ขนาดของครอบครัว แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

2.1.6.1 ไม่เกิน 3 คน

2.1.6.2 4-6 คน

2.1.6.3 7 คนขึ้นไป

2.1.7 การเป็นสมาชิกกลุ่ม แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

2.1.7.1 เป็นสมาชิกกลุ่ม

2.1.7.2 ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม

2.1.8 การเป็นผู้นำกลุ่ม แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

2.1.8.1 เป็นผู้นำกลุ่ม

2.1.8.2 ไม่เป็นผู้นำกลุ่ม

2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable)ได้แก่ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ แบ่งเป็น 4 ด้าน โดยแยกวัดเป็นรายด้านคือ

2.2.1 ด้านการมีส่วนร่วมคิด

2.2.2 ด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ

2.2.3 ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม

2.2.4 ด้านการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้ มีข้อตกลงเบื้องต้นดังนี้

1. มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ซึ่งตำรวจภูธรจังหวัดปัตตานี ได้จัดตั้งชุดปฏิบัติการให้ดำเนินการในพื้นที่ที่ได้พิจารณา เลือกให้เป็นพื้นที่เป้าหมายในจังหวัดปัตตานี ตามนโยบายกรมตำรวจ
2. คำตอบที่ได้จากแบบสอบถามของประชาชน เป็นคำตอบที่ผู้ตอบได้ตอบตามสภาพความเป็นจริง
3. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิจัยครั้งนี้ เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ที่ชุดปฏิบัติการตำรวจชุมชนสัมพันธ์เข้าไปดำเนินงานตามโครงการชุมชนสัมพันธ์ ประจำปี 2535 ของตำรวจภูธรจังหวัดปัตตานี ดังรายละเอียดในตาราง 2
4. ชป.ตชส. 1 ชป. หมายถึง ชุดปฏิบัติการตำรวจชุมชนสัมพันธ์ 1 ชุดปฏิบัติการ ประกอบด้วย ข้าราชการตำรวจระดับสัญญาบัตร 1 นาย เป็นหัวหน้าชุดปฏิบัติการและข้าราชการตำรวจ
ระดับต่ำกว่าสัญญาบัตรอีก 10 นาย เป็นเจ้าหน้าที่

นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ให้นิยามศัพท์เฉพาะตามตัวแปร โดยการนิยามเชิงปฏิบัติการ (Operational Definition) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง "การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ในจังหวัดปัตตานี" ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงพฤติกรรมที่แสดงออกของประชาชนในการให้ความร่วมมือในกิจกรรมงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ซึ่งพิจารณาได้จากผลการตอบแบบสอบถามเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ จังหวัดปัตตานี ตามลักษณะการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน คือ

1.1 ร่วมคิด หมายถึง การพบปะเยี่ยมเยียนร่วมกิจกรรมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์

1.2 ร่วมตัดสินใจ หมายถึง ร่วมวางแผนงาน การเตรียมการจัดระบบงาน และประเมินความพร้อมในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์

1.3 ร่วมปฏิบัติกิจกรรม หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องตนเองและชุมชน และการจัดประสานความร่วมมือระหว่างประชาชนกับตำรวจในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์

1.4 ร่วมติดตามประเมินผล หมายถึง การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์

2. งานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ หมายถึง กิจกรรมที่กรมตำรวจได้กำหนดขึ้นให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหรือชุมชนต่าง ๆ เกิดการรวมตัวกัน มีความสัมพันธ์ผูกพันเกี่ยวข้องต่อกันร่วมมือประสานการปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือ และสนับสนุนการปฏิบัติงานของตำรวจ และเป็นการดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการเพื่อให้ตำรวจมีปฏิสัมพันธ์อันดีกับประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนมีความเข้าใจในปัญหาซึ่งกัน

และกัน ตลอดจนร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาอาชญากรรมเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ

3. เพศ หมายถึง ความเป็นชายหรือหญิงของประชาชนแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม

3.1 ชาย

3.2 หญิง

4. อายุ หมายถึง ระยะเวลาตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบันตามปฏิทิน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

4.1 ต่ำกว่า 30 ปี

4.2 30-44 ปี

4.3 45 ปีขึ้นไป

5. ระดับการศึกษา หมายถึง การศึกษาชั้นสูงสุดของประชาชน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

5.1 ต่ำกว่า ป.4

5.2 ป.4 - ป.6

5.3 สูงกว่า ป.6

6. รายได้ หมายถึง จำนวนเงินที่ได้รับจากการตอบแทนในการประกอบอาชีพของครอบครัวเป็นรายเดือนของประชาชน ตามอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำตามประกาศกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2536 แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

6.1 ต่ำกว่า 6,120 บาท

6.2 6,120 - 7,500 บาท

6.3 สูงกว่า 7,500 บาท

7. สถานภาพสมรส หมายถึง สภาพของประชาชนที่สมรสและยังไม่สมรสแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

7.1 โสด

7.2 หม้าย / หย่าร้าง

7.3 สมรสและอยู่ด้วยกัน

8. ขนาดของครอบครัว หมายถึง จำนวนสมาชิกในครอบครัวของประชาชน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

8.1 ไม่เกิน 3 คน

8.2 4 - 6 คน

8.3 7 คนขึ้นไป

9. การเป็นสมาชิกกลุ่ม หมายถึง ประชาชนที่เข้าไปเป็นสมาชิกของกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นในชุมชน หมู่บ้านหรือตำบล รวมทั้งการเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ เช่น สมาชิกอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน สมาชิกอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน สมาชิกกลุ่มเกษตรกรและสมาชิกกลุ่มสหกรณ์ เป็นต้น แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

9.1 เป็นสมาชิกกลุ่ม

9.2 ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม

10. การเป็นผู้นำกลุ่ม หมายถึง ประชาชนที่ดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำทางการรวมทั้งเป็นกรรมการกลุ่มต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

10.1 เป็นผู้นำกลุ่ม

10.2 ไม่เป็นผู้นำกลุ่ม